

ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИНИНГ ХУКУҚБУЗАРЛИКЛАР
ПРОФИЛАКТИКАСИДА ВЕТЕРИНАРИЯ СОҲАСИ БИЛАН ҲАМКОРЛИГИНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7878265>

Солиева Мохинур Мухтор қизи
ИИБ Академияси 3-босқич курсанти

Аннотация: Ушбу мақолада Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати ва Халқаро Эпизоотик Бюро ўртасида ветеринария соҳасида ҳамкорлик қилиш бўйича шартнома имзоланганлиги, Ташриф давомида Ўзбекистон Республикаси давлат ветеринария қўмитаси раиси ва Халқаро Эпизоотик Бюро бош директорининг учрашуви бўлиб ўтганлиги хақида сўз боради.

Калит сўзлар: Ўзбекистон, экспертиза, ветеринария, фаолият, ҳамкорлик, ташриф, комиссия.

Чет элда ҳам Ўзбекистон тажрибасидек ҳолатлар мавжуд, бунда полиция ходимлари билан ветеринария органлари турли хил даражада тажриба аламшишади. Мисол учун Японияда полиция ходими ветеринария соҳаси билан асосий ҳамкорлик ишга жойлашишдан олдин бошланади. Бунда ишга киришдан олдин полиция ходими ветеринария соҳасида уч ойлик ўқишни тамомлаган бўлиши керак бунга асосий сабаб, улар ҳар қандай ҳолатда ҳам биринчи ёрдамга тайёр бўлиши керак. Тан жароҳати билан боғлиқ ҳолатда асосий эътибор бу фуқароларни соғлиғини сақлаб қолишга қаратилганлиги. Японияда ҳам бизда бўлганидек суд тиббиёт экспертиза тайинланганиб жиноятни қандай қайси пайтда бўлганлиги аниқланади. Японияда экспертизани ҳар қандай касалхоналарида ўтказиш мумкин бўлиб, унга бош шифокор жавоб беради.

Германияда ветеринария соҳаси билан полиция ҳамкорлиги ўзгача бўлиб жиноятни олдини олишда емас жиноятларни очишда ишлатилади. Ҳамкорликни асосини ветеринария соҳаси ҳар қандай юқумли касаллик тарқалганда уларни олдини олишда ўзаро ҳамкорликда амалга оширилади. Юқумли касалликларни кириб келишини олдини олишда ҳамкорлик ўзида мужассам етади. Худудий ички ишлар органлари инспекторлари билан ҳамкорликда ҳеч қандай ҳаркатлар амалга оширилмайди. Ҳамкорликда худудий полиция инспекторлари шахсинг касаллигига қараб унинг нимадан қандай касалланганини ва қандай жароҳатланганини ўрганади. Шахсинг касалланиш ҳолатига қарқб шунингдек, шифокорлар томонидан текшурувлар натижасига асосан аниқласа бўлади. Касалланиш жараёнини ўрганиш жараёнида суд ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларга далилий ашё керак бўлади. Шахсинг касаллик билан боғлиқ ҳолатда уларнинг қанчалик маънавий зарар кўрганлик

каби тушинчалар ҳам мавжуд бўлиб унда фуқароларни тан жароаҳат олган тақдирда уларга маънавий зарар етказилганлигини ўрганиб чиқилиб, уларга моддий ёрдам пули, товон пули кабиларни тўлашда асқотади.

Париж шаҳрида Халқаро эпизоотик Бюро ассамблеясининг 87-бош сессияси бўлиб ўтган. Икки томонлама ташкил этилаётган кенг ва тор доирадаги учрашувлар эса ҳамкорликнинг янада мустаҳкамланишига замин яратади. Албатта бу жараёнда хориж тажрибасини ўрганиш, амалиётга тадбиқ этиш фаолиятни тўғри йўлга қўйишда муҳим аҳамиятга эга. 87-бош сессия доирасидаги дастлабки учрашув Халқаро эпизоотик Бюро бош директори Моника Элуа билан бўлиб ўтди. Эслатиб ўтиш жоизки, Элуа хоним 2017 йил мамлакатимизга ташриф буюриб, Бутунжаҳон ҳайвонлар соғлигини ҳимоя қилиш ташкилоти ҳамда Ветеринария ва чорвачиликни ривожлантириш Давлат қўмитаси ўртасида келишув меморандуми имзоланган эди. Мулоқотлар давомида юртимиз делегацияси мазкур ташрифдан сўнг соҳада кенг кўламли ўзгаришлар олиб борилган. Қўмита раиси ветеринария хизмати мустақил вазирлик мақомидаги давлат органи сифатида фаолият кўрсатиб, чорвачилик, наслчилик, умуман ҳайвонлар соғлигини сақлаш, озиқ-овқат маҳсулотлари хавфсизлигини таъминлаш соҳасида ягона давлат сиёсати юритаётилмоқда. Жаҳон банки томонидан ажратилган 2 млн. АҚШ доллари ва молиявий институтлар билан ҳамкорлик янгича асосда йўлга қўйилганлиги ҳам бунинг яққол исботидир. Моника Элуа ветеринария хизматидаги жиддий ўзгаришларни юксак баҳолади, Ўзбекистон Президенти ушбу соҳани қўллаб-қувватлаётгани мамлакатни мазкур йўналишда жаҳон бозорига чиқиши учун шунақанги ҳамкорлик чораларини кўрмоқда. Ҳозирда Ўзбекистон билан 2 та йирик лойиҳа устида иш олиб борилмоқда, бу лаборатория-диагностика ишлари бўйича техник ёрдам кўрсатиш орқали сифатли хизматни йўлга қўйиш, 2-ветеринария хизматида миллий стратегияни ишлаб чиқиш. 2020 йилда эса биз Ўзбекистонда навбатдаги Халқаро эпизоотик бюронинг Европа бўйича минтақавий комиссиялари конференциясини ўтказиш режалаштирилган. Яъни, Европа экспертлари Тошкентда соҳадаги муҳокамаларни олиб борадилар. Бу борада Ўзбекистон ҳам ўз таклифларини билдирган. Унга кўра, экспертларнинг юртимизда ветеринария хизматини баҳолаш якунлари бўйича хулосалари, ҳамкорликда тренинг лойиҳаларини жорий этиш ва Ўзбекистонда Халқаро эпизоотик бюронинг Марказий Осиё Давлатлари учун худудий ўқув марказини ташкил этиш, лаборатория, моддий-техник базасини мустаҳкамлашда ташкилот амалий кўмак кўрсатиши ҳамда 182 та аъзо давлат иштирокида глобал анжуманларни ўтказиш.

Икки лойиҳани тадбиқ этиш режалаштирилган, бу Халқаро эпизоотик бюронинг ветеринария қонунчилиги ва таълим жараёнлари билан боғлиқ. Бизнинг сўнги халқаро экспертлар билан бўлган мулоқотимиз шуни кўрсатдики, Ўзбекистон ветеринария соҳасини халқаро стандартларга мос

равишда тубдан янгилашга киришган. Минтақанинг бу йўналишдаги салоҳияти юқори, бундай ҳаракатда ветеринария хизмати яна янги кўрсаткичларга эришади. Бу эса ўрнатилган бўлиш даражасига олиб чиқади.

Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати ва Халқаро Эпизоотик Бюро ўртасида ветеринария соҳасида ҳамкорлик қилиш бўйича шартнома имзоланган.

Халқаро Эпизоотик Бюро 1924 йилда ташкил этилган бўлиб, бугунги кунда дунёнинг 180 дан ортиқ давлатлари мазкур халқаро ташкилот аъзоси ҳисобланади.

Дунё иқтисодий интеграциялаш жараёнида фаол иштирок этиш, халқаро меъёрлардан ўз вақтида хабардор бўлиш, халқаро ветеринария кодексига мувофиқ бошқа давлатлар билан икки томонлама тенг ҳуқуқли муносабатларга киришиш ва бошқа имкониятлардан кенг фойдаланиш мақсадида Ўзбекистон 1992 йил 9 октябрдан Халқаро Эпизоотик Бюронинг аъзоси ҳисобланади.

Халқаро Эпизоотик Бюронинг олий органи Делегатларнинг бутунжаҳон ассамблеяси ҳисобланиб, ҳар йили май ойида Бюронинг штаб квартираси жойлашган Париж шаҳрида Делегатлар бутунжаҳон ассамблеясининг бош сессия бўлиб ўтади.

Ушбу бош сессияда барча аъзо мамлакатларда бирдек кучга эга бўлган тегишли қарорлар, резолюциялар, тавсиялар қабул қилинади ва бошқа ташкилий ҳамда зарурий масалалар кўриб чиқилади.

Бюрога раҳбарликни Делегатларнинг бутунжаҳон ассамблеяси томонидан беш йиллик муддатга сайланган бош директор амалга оширади.

2015 йил Моника Элуа хоним беш йиллик муддатга бош директор лавозимига сайланган бўлиб, белгиланган тартибга кўра у 2016 йил 1 январдан ўз фаолиятини бажаришга киришган.

Озиқ-овқат маҳсулотлари хавфсизлигини таъминлашга қаратилган қўлланмалар, тавсиялар ҳамда ветеринария соҳасида халқаро кодекслар, стандартлар, турли касалликларни олдини олишга қаратилган ўқув ва амалий қўлланмалар каби халқаро ҳужжатларни жорий этиш ҳамда жаҳонда ҳайвонлар орасида юқумли касалликларнинг тарқалиб кетишини олдини олиш ва ветеринария соҳасини бутунжаҳон миқёсида мувофиқлаштириш ва тартибга солиш Халқаро Эпизоотик Бюронинг асосий вазифаларидан бўлиб ҳисобланади.

Ташриф давомида Ўзбекистон Республикаси давлат ветеринария қўмитаси раиси ва Халқаро Эпизоотик Бюро бош директорининг учрашуви бўлиб ўтди. Учрашувда Ўзбекистон билан Халқаро Эпизоотик Бюро ўртасидаги ҳамкорлик сўнгги йилларда мустақамланиб бораётгани қайд этилди.

Шу билан бир қаторда бугун Ўзбекистон Президенти ва Ҳукумати томонидан ветеринария соҳасига катта эътибор берилганлиги, бошқарув тизимида ислохатлар амалга оширилаётганлиги, соҳанинг тараққиёти янги босқичга кўтарилаётганлиги Бош директор томонидан алоҳида эътироф этилди.

Хорижий давлатларда ветеринария-санитария соҳасидаги ҳуқуқбузрликларни аниқлаш ва уларни кўриб чиқишда ташкил этишда замонавий илғор иш усул ва шакллари жорий этилмоқда. Ушбу соҳада ҳар бир давлат ўзига хос тажрибага эга бўлиб, уларни ўрганиш ҳамда юртимиз жамоат ҳавфсизлигини таъминлаш тизимига татбиқ этиш бугун куннинг долзарб масалаларидан биридир. Шу боисдан хорижий давлатлар тўплаган тажрибани ўрганиш бу масалага тизимли ёндашувни талаб қилади.

Мамлакатимиз ташқи сиёсатида Марказий Осиё минтақасига устувор аҳамият қаратилмоқда. Чунки, Марказий Осиёнинг қоқ марказида жойлашган Ўзбекистон ушбу минтақадатинчилик ва барқарорлик, изчил тараққиёт ва яхши кўшничилик ҳудудига айланишидан бевосита манфаатдор. «Тинч-осойишта, иқтисодий жиҳатдан тараққий этган Марказий Осиё – биз интиладиган энг муҳим мақсад ва асосий вазифадир»²⁸.

Ҳар бир давлатнинг маъмурий процессуал фаолияти бошқа мамлакатларникидан муайян хусусияти билан ажралиб туради. Бу борада ўзига хос тажриба **Россия Федерациясида** тўпланган. Мамлакат Конституциясининг 72-моддасига мувофиқ, қонунийлик, ҳуқуқ-тартибот, жамоат ҳавфсизлигини таъминлаш, шунингдек жиноятларнинг олдини олиш Россия Федерацияси ва субъектларининг биргаликдаги бошқарувида амалга оширилади. Россия Федерациянинг маъмурий қонунчилигида шахсга нисбатан қўлланиладиган жавобгарликни енгиллаштирувчи ва оғирлаштирувчи ҳолатлар, жазо чоралари, шунингдек ветеринария-санитария соҳасидагиларга оид ишларни кўриб чиқиш бўйича тизими ва уларнинг бу борадаги ҳамкорлиги ўзига хос жиҳатлари билан бошқа хорижий давлатларникидан фарқ қилади.

Россия Федерациясининг Маъмурий кодексига биноан маъмурий жазо чоралари қуйидагилардан иборат:

- огоҳлантириш
- жарима;
- ҳуқуқбузарлик содир этиш қуролини ҳақини тўлаш шарти билан олиб қўйиш ёки мусодара қилиш;
- муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш;
- маъмурий йўл билан ушлаб туриш;
- чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахсларни Россия Федерациясидан маъмурий тарзда чиқариб юбориш;
- фаолиятни вақтинча тўхтатиб туриш;
- мажбурий ишларга жалб этиш;
- расмий спорт ўйинлари ўтказиладиган жойларига ташриф буюриш кунда маъмурий таъқиқлар қўйиш;

²⁸ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг 72-сессиясидаги нутқи // Халқ сўзи. – 2017. – 20 сент.

Мазкур маъмурий жазо чораларини қўллашда бир қатор енгиллаштирувчи ва оғирлаштирувчи ҳолатлар инобатга олинади. Уларга қуйидагиларни мисол тариқасида келтиришимиз мумкин:

Россия Федерацияси таркибига кирувчи республикалар ИИВлари, ўлкалари, вилоятлар, федерал даражадаги шаҳарлар, ички ишлар бош бошқармалари, бошқармалар ва бўлимлар автоном вилоятлар ва округлар туман ва шаҳар ички ишлар органлари темир йўл, хаво ва сув транспорти тармоқ ички ишлар органлари, таълим муассасалари ва илмий тадқиқот марказлари, ички қўшинлар ҳамда тизимга кирувчи бошқа таркибий тузилмаларнинг фаолиятига раҳбарлик қилади. Россия Федерациясининг «Полиция тўғрисида» ги 2011 йил 7 феврал кунунда полициянинг асосий фаолият йўналиши бибри мамурий ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва фош этиш, унга бевосита мамурий ҳуқуқбузарлик туғрисидаги ишларни юритиш ва мамурий жазоларни ижро этиш тааллуқлидир. Хусусий дидективлик ва кўриқлаш жабрланувчилар, гувоҳ ва ишга оид суд иш юритувидаги бошқа иштирокчилар судьялар, прокурорлар, терговчилар ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи ва назорат органларининг бошқа мансабдор шахслари ҳамда қуриқланиши талаб этиладиган бошқа шахсларни давлат ҳимояси билан таъминлаш эксперт-криминалистик фаолиятни амалга оширишдан иборат.

Полиция тизимида хизмат олиб борадиган ходимларнинг ветеринария-санитария соҳасидагилар тўғрисидаги ишларни кўриб чиқиш бўйича ваколат доираси анча кенг. Масалан, полиция патруллик нарядлари транспорт воситалари ҳайдовчиларига нисбатан йўл ҳаракати қоидаларини бузганлиги учун маъмурий баённомалар расмийлаштириши, гумон қилинувчи шахсларни ҳужжатларини текшириши, шубҳали буюмларни мусодара қилиши ва бошқа ваколатларни амалга ошириши мумкин.

Полиция участка нозири полиция участка пунктларининг асосий субъектларидан бири бўлиб, уларнинг ветеринария-санитария соҳасидагилар тўғрисидаги ишларни кўриб чиқиш бўйича фаолияти Федерация ИИВнинг 2012 йил 31 декабрдаги буйруғи билан тасдиқланган “Полиция участка нозирларининг фаолиятини ташкил этиш масалалари” га доир буйруқ асосида ташкил этилади. Норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда полиция участка нозирларининг асосий хизмат вақти маъмурий ҳудудда ўтиши белгиланган бўлиб, уларнинг ветеринария-санитария соҳасидагилар тўғрисидаги ишларни кўриб чиқиш бўйича фаолиятида жамоат бирлашмалари билан ҳамкорликда тадбирлар олиб бориш зарурати туғилганда полиция участка пунктларида фаолият кўрсатадилар. Ўтказилган социологик сўров натижаларига кўра, мамлакат аҳолисининг 70 фози ҳудудий яқинлиги ва тезкор ҳаракат қилиш имкониятини инобатга олиб, полиция участка нозирларига мурожаат этишни маъқул кўрадилар.

Бундан ташқари норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда полиция участка нозирларига, жамоат тартиби ва ҳавфсизлигини таъминлаш, ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш билан бир қаторда бир нечта турдаги ветеринария-санитария соҳасидагилар тўғрисидаги ишларни юритиши бўйича ҳам ваколатлар берилган²⁷.

Европа мамлакатлари орасида ўзига хос тизим **Германияда** қарор топган, хусусан, бу йўналишдаги тизим марказлашмаган бўлиб, ўлкалар ҳуқуқтартибот хизматлари махсус тартиб бўйича давлат органларидан фарқланади. Германияда маҳаллий ҳокимият органига раҳбарлик қилувчи шахс ҳудуддаги полиция ташкилотининг ҳам биринчи амалдори ҳисобланади. Бинобарин, айрим ўлкалар полициялари бутунлай ёки қисман давлатга қараса, баъзилари коммунал муассасалар ҳисобланади. Мамлакат жамоат тартибини сақлаш полициясида 160-165 минг нафар ходим хизмат қилади. Улар маъмурий ишларга оид масалаларни ҳам ваколатлари доирасида ҳал қилишади ҳамда бу жараёнда асосан маҳаллий органлар ҳамда ҳокимиятлар билан ҳамкорлик қилади²⁵.

Европа мамлакатлари орасида яна бир ўзига хос жиҳатга эга бўлган тизим **Францияда** шаклланган. Франция полицияси бугунги кунда Ички ишлар вазирлиги тизимида бирлашган икки асосий марказий институт - Миллий полиция ва Жандармериядан иборат. Франциянинг тўлиқ маҳаллий бюджет ҳисобидан таъминланадиган муниципал полицияси шаҳарлар ва бошқа аҳоли турар жойларида ветеринария-санитария соҳасидагиларни аниқлайди ва уни кўриб чиқиб қонуний ҳал этиш чораларини кўради. Мазкур давлатда штатсиз ходимлар полицияга кўмаклашади.

Осиёда маъмурий ҳудудларда ветеринария-санитария соҳасидагиларни аниқлайди ва уни кўриб чиқиб қонуний ҳал этиш соҳасида ўзига хос тизимга эга давлатлардан бири **Япония** ҳисобланади. Мамлакатда полиция ташкил этилган 1874 йилдан 1947 йилга қадар бутун бир марказлашган тизим шаклланган бўлса, урушдан кейин 1954 йилда қабул қилинган “Полиция ҳақида”ги қонунига мувофиқ, давлат аппаратида полиция кучларига раҳбарлик ва умумий назоратни амалга ошириш вазифаси тўғридан-тўғри Бош вазирга бўйсунувчи Жамоат ҳавфсизлиги давлат комиссиясига топширилган. **Япония полицияси** ветеринария-санитария соҳасидагиларни аниқлайди ва уни кўриб чиқиб қонуний ҳал этиш борасида кенг кўламли тажрибага эга бўлиб ²⁹ , айниқса, ветеринария-санитария соҳасидагиларни олдини олиш бўйича реабилитацион ҳимоя марказлари, «Акалар ва опалар», «Ота-оналар ва ўқитувчилар» жамиятлари ҳамда ўзини ўзи бошқариш (мавзелар) қўмиталари тенг ҳуқуқли субъектларидир ³⁰ . Ҳозирги кунда мазкур жамият Япониянинг

²⁹ Nishimura K. On the Nagasaki Beat: the Art of Community Policing (Look Japan. 1997, March).

³⁰ Уэда К. Преступность и криминология в современной Японии / Пер. с яп. – М., 1989. – С. 161.

барча худудидаги юзлаб маҳаллий жамоаларда минглаб аъзолар иштирокида ҳаракат қилади³¹.

Бугунги кунда Япония давлатида полиция тизими шу қадар ривожлаганки, фуқаролар билан ҳар бир полиция ходими ўртасида яхши муносабат йўлга қўйилган. Буларни нималарда кўришимиз мумкин. Мисол учун, ҳар бир полиция ходими ўзининг олдида тугма ва бир қанча рангда иплар ва игна олиб юрадилар. Мабодо кўчада кетаётган фуқаронинг кийимидаги тугмаси узилса, полиция ходими ўша фуқаронинг олдида бориб, унинг тугмасини тикиб беради. Бу албатта фуқаролар билан полиция ходими ўртасида яхши муносабат йўлга қўйилганлигидан далолат беради.

Эътиборли жиҳати шундаки, ушбу махсус хоналар **Швейцария, Германия, Хитой ва Жанубий Корея давлатлари** тажрибалари асосида ветеринария-санитария соҳасидагиларни аниқлайди ва уни кўриб чиқиб қонуний ҳал этишда замонавий ахборот-коммуникация технологиялари билан жиҳозланган. Шунингдек, махсус хоналарда процессуал ҳаракатларни масофадан туриб **видеоконференцалоқа** тизимида олиб бориш ишлари йўлга қўйилиб, далилларни тўплаш, мустаҳкамлаш, текшириш ва баҳолашда қонунийлик ва холислик таъминланади. Асосийси, бу маъмурий процесси иштирокчиларига нисбатан қийноққа солиш, психологик ва жисмоний тазйиқ ҳамда бошқа шафқатсиз, ғайриинсоний ёхуд қадр-қимматни камситувчи муомала қилиш каби ноқонуний усулларни қўллашнинг олдини олишга хизмат қилади³².

Америка Кўшма Штатлари юридик шахсларни жавобгарлиги белгиланган дунёда ўзига хос тизим ва илғор тажрибага эга бўлган давлат хисобланади.

АҚШда 18789 та маҳаллий полиция участкалари мавжуд бўлиб, уларнинг 13578 таси умумий тартибдаги маҳаллий полиция бўлинмалари, 3088 таси шерифлар идоралари, 49 таси штатлар бўлинмалари ва колганлари эса махсус юрисдикция бўлинмалари хисобланади.

Сингапур полицияси назоратини амалга оширишда, хавфни бошқариш тизимларидан самарали фойдаланади. Сингапурда хужжатларни расмийлаштирувини соддалаштириш ва тезлаштиришга миллий электрон тизимни ишлаб чиқиш орқали эришилди. Сингапурда ТрадеНет номли хавфни олдиндан билиш тизими жорий қилинган. Бу тизим 1989 йилда жорий қилинган бўлиб ҳозирга қадар амал қилиб келмоқда. Бугунги кунда Сингапурда полиция расмийлаштируви фақат электрон равишда ТрадеНет ва ТрадеХчанге тизимлари орқали амалга оширилади.

ТрадеНет электрон тизими бир йилда 9 миллионга яқин аризаларни, мурожаатларни қайта ишлайди. Келиб тушган мурожаатларнинг 90% и ўн дақиқада қайта ишланади. ТрадеНет ва ТрадеХчанге тизимлари кўпайиши ва

³¹ Қаранг: Иншаков С.М. Зарубежная криминология. – М., 1997. – С. 47.

³² Пулат Бобожонов: Халқ давлатдан рози бўлиши кўп жиҳатдан фидойилигимизга боғлиқ ва биз бу мақсадга албатта эришамиз. <http://www.pv.uz/uzk/zhamiyat/pulat-bobozhonov-halk-davlatdan-rozi-bulishi-kup-zhikhatdanfidoyiligimizga-boglik-va-biz>. 18 02 2018.

камайиши ҳаракати бўйича ҳужжатларни қайта ишлайди. Шуниси эътиборга лойиқки мазкур тизимлар расмий давлат органлари томонидан ишлаб чиқилган ҳамда улар томонидан бу дастурларга хизмат кўрсатилади. Бу тизимларни уни ишлаб чиқарувчиси бўлган “СримсонЛогис Пте Лтд” хусусий компанияси амалга оширади ва давлат полиция органлари билан ҳамкорликда мазкур дастурларнинг иш фаолиятини таъминлайди. Бундай аралаш фаолият кўриниши икки томонга ҳам фойдалидир. Хитойда янги “Электрон козойнак” ихтиро этилди. Унинг қулайликлари шундан иборатки, ҳуқуқбузарларни олдиндан аниқлаш имкониятига эга. Ҳуқуқбузарлик содир этиб яшириниб юрган қидирувдаги шахсларни автоматик тарзда юз ва гавда тузилиши скайнердан ўтказиб, электрон базадаги маълумотдан фойдаланиб солиштириб беради, агар аниқланса, қора рўйхатдан чиқариб беради бунга атига 2-3 секунд вақт кетади, бу эса жиноятчи, ҳуқуқбузарларни тезда ушлаш имконини беради.

Шу ўринда айтиш керакки, ҳалқаро тажрибадан дунёнинг кўпгина мамлакатларида жиноятчиликка қарши курашиш ва ҳуқуқбузарликларга қарши курашда фуқароларнинг имкониятидан фойдаланиш ижобий натижа бераётганлигини кузатиш мумкин. Масалан, жиноятчиликка қарши самарали курашиш мақсадида Шотдландия ва Швецияда фуқаролардан ташкил этилган «штатсиз ходим», Исроилда эса кўнгиллилар фаолияти йулга қўйилган бўлиб, уларнинг хизмати олиб боришлари мазкур давлатларнинг қонун ва қонуности норматив ҳужжатлари билан тартибга солинган.

Хорижий давлатлар ички ишлар органлари ветеринария-санитария соҳасидагиларни аниқлайди ва уни кўриб чиқиб қонуний ҳал этишда юқорида таҳлил қилинган бир қатор усуллардан фойдаланадилар³³.

Юқоридаги илмий таҳлиллар ички ишлар органларини бошқаришнинг полиция тизими қарор топган мамлакатларда ғайриижтимоий хулқ-атворни аниқлаш ва унинг профилактикасини ташкил этишдаги шакл ва усуллари ўзига хос ўринга эга бўлиб уларнинг илғор иш тажрибасини профилактика инспекторларининг ғайриижтимоий хулқ-атворга эга бўлган шахслар билан ишлаш фаолиятига жорий этиш мақсадга мувофиқдир.

Фойдаланилган адабиёт ва манбалар рўйхати:

1.Б.А. Матлюбов, Ў.Х. Мухамедов, А.С.Турсунов, З.А.Амиров, Б.Ф.Алимов. Масъул муҳаррир Б.А. Матлюбов. Ички ишлар органларининг профилактик фаолиятини бошқариш://Дарслик., Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2018. – 295 б.

2.А.С. Турсунов, И. Исмаилов, И.Ю. Фозилов, Б.Ф. Алимов, З.А. Амиров, С.Б. Хўжакулов, Қ.А. Сайткулов, Ш.Р. Ғофуров. Ички ишлар органлари профилактик

³³ Тяжелая ты, папка прокурора. Беседа и.о. Генерального прокурора РФ В.Устинова с корреспондентом Российской газеты Б.Ямшаловым // Российская газета. 2000, 12 янв.

фаолияти://Хуқуқбузарликлар профилактикаси фаолияти мутахссислиги учун: Маърузалар курси.,– Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2018.– 489 б.

3.А.С. Турсунов; доктор юридических наук И.Ю. Фазилов; доктор философии по юридическим наукам Ф.А. Примов; Ш.Р.Гафуров. Сборник законов государств-членов Содружества Независимых Государств о профилактике безнадзорности и правонарушений среди несовершеннолетних. – Т.: Академия МВД Республики Узбекистан, 2018. – 167 с.

4.Ў.Х.Мухамедов, А.С. Турсунов ва бошқалар. Ўзбекистон Республикасининг «Вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва хуқуқбузарликларнинг профилактикаси тўғрисида»ги қонунига илмий-амалий шарҳ // Б.А. Матлюбовнинг умумий таҳрири остида. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2018. –133 б.

5.А.С. Турсунов ва бошқалар. Ўзбекистон Республикасининг «Хуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида»ги қонунига илмий-амалий шарҳ; Қонунга илмий-амалий шарҳ / Муаллифлар жамоаси. Масъул муҳаррир Б.А. Матлюбов. Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2018. Б. 158.

6.Хуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши кураш соҳасидаги ислоҳотлар: муаммо ва ечимлар: Республика илмий-амалий Конференцияси материаллари (2018 йил 17 апрель). – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2018. – 316 б.

7.А.С. Турсунов, Б.Ф. Алимов, Д.Д. Бобоев, С.Б. Хўжақулов, Қ.А. Саитқулов. Профилактика инспекторларининг ветеринария-санитария соҳасидагилар тўғрисидаги ишларни юритиш фаолиятининг.//Маърузалар курси. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2018. –125 б.